INTERDEPENDENȚA DINTRE JURISDICȚIA CONSTITUȚIONALĂ ȘI JUSTIȚIA DE DREPT COMUN ÎN DOMENIUL ASIGURĂRII LEGALITĂȚII

Alexandru ARSENI,
doctor în drept, conferențiar universitar
Tatiana DABIJA,
doctorand (ICJP al AȘM)

REZUMAT

Articolul de față, în varianta în care ne-am propus să facem un demers științific pe dimensiunea dreptului constituțional, încearcă să aducă o anumită clarificare în una din multiplele probleme care vizează statul de drept și, efectiv, asigurarea supremației legilor și a constituției într-un stat democratic.

Așa cum sugerează și titlul, ne vom axa pe evidențierea interdependenței dintre jurisdicția constituțională și justiția de drept comun în domeniul asigurării legalității. Aceste aspecte, diverse după conținut și scop, au totuși la bază anumite finalități comune – unul fiind acela de instituire a supremației legilor. De asemenea, atât jurisdicția constituțională, cât și cea de drept comun derulează după anumite principii comune. Pornind de la această premisă, vom încerca să conturăm acel fir roșu care străbate activitatea instanțelor de drept comun în ceea ce privește asigurarea supremației legilor și activitatea de control a constituționalității legilor realizată de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

Studiul se încheie cu o radiografie a reperelor normative care reglementează activitatea instanțelor de judecată, o prezentare a regimului juridic de activitate a Curții Constituționale, finalizând cu evidențierea trăsăturilor fundamentale ale justiției constituționale (avându-se în vedere că anume Curtea Constituțională stabilește un mecanism real de protecție a Constituției și buna funcționare a acesteia).

Cuvinte-cheie: jurisdicția constituțională, Curtea Costituțională, supremația Constituției, lege fundamentală, conceptul de constituționalitate, justiția de drept comun.

SUMMARY

In this article „The interdependence between constitutional justice and the common justice in the field of legal ensuring" we are trying to develop some practical issues concerning the constitutional justice. As the title of the article suggests, the research paper will focus on the different aspects concerning the interdependence between constitutional justice and the common justice. It is absolutely clear that there are a wide range of differences between those 2 forms of justice. But in the same time, they do have the same goal – to establish the constitutional supremacy. Additionally, they are both based on a great variety of legal principles which are common for them.

As a result, we conclude that constitutional justice has taken a central position in the system of liberal institutions by ensuring accomplishment of separation and balance of powers, protection of rights and liberties, guaranteeing the supremacy of the Constitution. In Moldova, the Constitutional Court has become necessary to implement fully guarantee of the principles and constitutional norms, their practical application, aiming their compliance with the legal provisions of the Fundamental Law. By creating the Constitutional Court Moldova established a real mechanism to protect the Constitution and to deal with its infringements.

Keywords: constitutional jurisdiction, Constitutional Court, Constitution supremacy, fundamental law, concept of constitutionality, common law justice.

Pe parcursul itinerarului său evolutiv, justiția s-a impus ca o idee și realitate despre care oamenii cred că îi poate apăra, atunci când drepturile și interesele legitime le sunt încălcate, ca similarul dreptății mereu triumfătoare[28].

Justiția a devenit una dintre garanțiile incontestabile ale drepturilor omului[29].

În sistemul actualei Constituții, justiția reprezintă una din garanțiile drepturilor și libertăților publice. În cazul în care procedurile legale exterioare justiției eșuează, sau persoanele interesate sunt nemulțumite, liberul acces la justiție devine remediul constituțional deschis tuturor[29].

Cadrul normativ în vigoare privind regimul juridic de activitate al instanțelor de judecată este unul destul de complex, evidențiindu-se două dimensiuni în acest sens.

În primul rând, este vorba de cadrul normativ fundamental, care stabilește reperele de ordin general privind activitatea instanțelor de judecată. În acest sens, avem în vedere: Legea privind organizarea judecătorească[20]; Legea cu privire la statutul judecătorului[21]; Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii[22]; Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție[23] ș.a.

Într-o abordare, deloc exhaustivă, vom menționa că recent Republica Moldova a făcut un efort considerabil pentru a aduce o normalitate în sectorul justiției. În șirul acțiunilor se înscrie intrarea în vigoare a unui număr impunător de acte, care reglementează

multe probleme importante, precum: Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor[24]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale nr.149/11 din 29.03.2011[10]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la proiectul de Reguli de conduită a justițiabililor și a altor persoane în instanța judecătorească nr.136/6 din 30 aprilie 2009[11]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la organizarea activității Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor nr.59/3 din 22.01.2013[12]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la organizarea activității Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor nr.60/3 din 22.01.2013[13]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a inspecției judiciare nr.89/4 din 29.01.2013[14]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la modul de constituire a completelor de judecată și schimbarea membrilor acestora nr.111/5 din 05.02.2013[15]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la criteriile, indicatorii și procedura de evaluare a performanțelor judecătorilor nr.212/8 din 05.03.2013[16]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la înfăptuirea justiției nr.239/9 din 12.03.2013[17]; Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată nr.338/13 din 12.04.2013[18].

Acesta fiind repertoriul generalizat al actelor normative în domeniul justiției de drept comun, vom insista pe ideea că din punctul de vedere al dreptului constituțional, primatul normelor și al prevederilor constituționale față de orice alte reglementări legislative existente în stat, ca și ascendența morală, politică și juridică a principiilor constituționale, implică asigurarea controlului constituțional al legilor și organizarea acestuia pe o bază eficientă[5].

Controlul constituționalității legilor reprezintă, în orice stat de drept, o garanție necesară a traducerii în viață a principiilor și normelor constituționale, a aplicării lor practice, a realizării drepturilor și libertăților cetățenești[1].

Controlul constituționalității legilor este unul dintre mijloacele cele mai importante de asigurare a respectării drepturilor omului și constă din activitatea organizată de verificare a conformității legilor cu Constituția, iar ca instituție a dreptului constituțional cuprinde regulile privind autoritățile competente a face această verificare, procedurile de urmat și măsurile ce pot fi luate după realizarea acestei proceduri[30].

Fiind una dintre cele mai tinere instituţii de jurisdicţie constituţională din Europa, Curtea Constituţională a Republicii Moldova şi-a început activitatea la 23 februarie 1995 şi face primii paşi pe calea edificării statului de drept. În acest sens, în virtutea art.134 din Constituția RM, Curtea Constituţională este unica autoritate de jurisdicţie constituţională în Republica Moldova[3].

Ulterior adoptării Constituției Republicii Moldova, cadrul juridic privind activitatea Curții Constituționale a fost completat de două acte normative importante, de natură să asigure funcționalitatea eficientă a Curții. Este vorba de: 1.Legea cu privire la Curtea Constituțională [19] și 2.Codul jurisdicției constituționale[2].

Prin urmare, considerăm absolut necesar a menționa că jurisdicţia constituţională şi justiţia de drept comun sunt două universuri ale asigurării legalităţii.

Pentru a înţelege mai bine acest proces, este necesar de axat, mai întâi, pe dezvăluirea terminologică a subiectelor tratate. De exemplu „**justiţia constituţională"** este dificil a constata când a apărut — este susceptibilă de mai multe înţelesuri, unele comune şi uşor comprehensibile, altele specifice şi, din această cauză, solicită un limbaj tehnic, de specialitate. S-ar putea spune, bunăoară, că „justiţia constituţională" este acea formă de justiţie care se înfăptuieşte pe baza şi în cadrul constituţiei. Este greu însă a delimita astfel termenul „justiţie constituţională" de celelalte forme de justiţie care, de asemenea, mai întâi sau, poate, în cele din urmă, se înfăptuiesc tot pe baza şi în cadrul constituţiei.

Locuţiunea „justiţie constituţională" reclamă astfel un sens propriu, distinctiv. Sub semnul unei semnificaţii de specialitate, ea desemnează „ansamblul instituţiilor şi al tehnicilor prin mijlocirea cărora este asigurată, fără restricţii, supremaţia constituţiei"[6]. Astfel, definindu-se „justiţia constituţională", sunt cumulate câteva dintre componentele sale complementare:

a) Justiţia constituţională – ca de altfel, în general, justiţia – se realizează prin intermediul unui organ înzestrat – folosind expresia unor procedurişti clasici – cu o „parte de justiţie"[9].

Termenul „justiţie" este el însuşi susceptibil de mai multe semnificaţii („dreptate", „sistem de organe", „activitate desfăşurată de aceste organe").

b) Justiţia constituţională se realizează prin anumite mijloace sau în anumite forme, care, deşi prezintă unele trăsături comune cu mijloacele sau formele altor genuri de justiţie, ori împrumută tehnicile acestora, au totuşi elemente specifice şi exclusive. *Este evocat, astfel, aspectul procedural.*

c) Scopul justiţiei constituţionale care determină, de fapt, modul de organizare a instanţei chemată să o înfăptuiască şi procedura de activitate a acesteia este, în cele din urmă, asigurarea supremaţiei constituţiei, sancţionarea ei ca factor structurant în sistemul normativ juridic naţional[4]. Definirea în modul arătat a justiţiei constituţionale, graţie unor proeminente personalităţi, de ieri şi de azi, noi cercetătorii ne îngăduim să credem că totuşi nu sunt de prisos orice posibile obiecţii, între care:

– Termenul „justiţie", dacă nu este el însuşi nuanţat, conduce inevitabil la acela de „jurisdicţie". Or, în cadrul justiţiei constituţionale, chiar dacă noi cercetătorii admitem ideea de „litigiu constituţional", uneori nu se „rosteşte dreptul" (*iuris dictio*).

– Discutabilă pare şi precizarea în sensul căreia justiţia constituţională asigură „fără restricţii" supremaţia constituţiei. Restricţii apar adesea în legătură cu domeniul în care poate interveni justiţia constituţională, în condiţiile unei competenţe punctuale şi limitative; restricţii apar şi în legătură cu procedura de înfăptuire a justiţiei constituţionale; restricţii evocă, uneori, şi eficacitatea limitată a deciziilor jurisdicţiei constituţionale.

– Determinarea scopului justiţiei constituţionale, prin postularea sancţiunii supremaţiei constituţiei – chiar dacă ar fi vorba astfel atât de supremaţia materială sau în conţinut, cât şi de supremaţia formală sau procedurală, ni se pare insuficientă, prea îngustă, în raport cu funcţiile justiţiei constituţionale, mult mai numeroase şi mai diverse.

– Ideea însăşi de „justiţie constituţională" poate avea unele concluzii – ori consecinţe – surprinzătoare, mai ales sub aspectul locului şi rolului acestei justiţii în raport cu celelalte „autorităţi" sau „puteri" din stat.

În sensul recunoscut însă astăzi, termenul „justiţie constituţională" apare în opera lui H. Kelsen[26] şi în cea a lui Ch.Eisenmann[7], pentru primul ea însemnând „garanţia jurisdicţională a constituţiei", iar pentru cel deal doilea „acea formă de justiţie sau mai exact de jurisdicţie care priveşte legile constituţionale", fără de care constituţia nu e decât „un program politic, obligatoriu numai moralmente". Eisenmann distinge însă „justiţia constituţională" de „jurisdicţia constituţională", sensul juridic al „justiţiei constituţionale" fiind astfel, în ultimă analiză, „garantarea repartizării prerogativelor între legislaţia ordinară şi legislaţia constituţională", iar cel al „jurisdicţiei constituţionale", acela de organ prin care se realizează „justiţia constituţională".

În doctrina franceză, se foloseşte sintagma „control al constituţionalităţii legilor" ca şi sinonim pentru *justiţia constituţională*. Controlul constituţionalităţii legilor este doar una din cele mai importante tehnici care compun justiţia constituţională, deci nu se identifică cu aceasta. Atribuţiile ce revin justiţiei constituţionale confirmă, credem, această observaţie corectivă. Acestea, potrivit unei opinii de sinteză, par a fi:

- Asigurarea autenticităţii manifestărilor de voinţă ale poporului suveran.
- Respectarea pe verticală şi pe orizontală a competenţelor conferite prin constituţie diferitelor autorităţi publice.
- Protecţia drepturilor şi a libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor.
- Soluţionarea unora dintre problemele contencioase date prin constituţie în competenţa justiţiei constituţionale.

Prin urmare, după analiza doctrinei constituţionale, a cadrului legislativ, examinând constituţiile şi experienţa altor state, deducem următoarea **concluzie intermediară** – justiţia constituţională a cucerit o poziţie centrală în sistemul instituţiilor liberale prin garantarea înfăptuirii separaţiei şi echilibrului puterilor în stat, protejarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti, garantarea supremaţiei Constituţiei. În Republica Moldova, Curtea Constituţională a devenit o garanţie necesară a implementării în viaţă a principiilor şi normelor constituţionale, a aplicării lor practice, urmărind, totodată, conformitatea tuturor prevederilor legale cu dispoziţiile Legii Fundamentale. Prin crearea Curţii Constituţionale, s-a instituit un mecanism real de protejare a Constituţiei şi de contracarare a încălcării dispoziţiilor ei.

Totodată, identificarea trăsăturilor justiţiei constituţionale sau, în sens restrâns, a controlului de constituţionalitate, reprezintă un demers util şi necesar nu numai pentru a releva particularităţile acestei forme de justiţie, înfăptuită printr-un organ special şi specializat, dar şi pentru a realiza, astfel, delimitarea acestui organ de altele care, de asemenea, în mai mare sau în mai mică măsură, înfăptuiesc un control de constituţionalitate. Într-adevăr, atunci când controlul de constituţionalitate se realizează „concentrat", atunci când o singură instituţie are monopolul acestui control, această instituţie poate fi o Curte sau un Tribunal Constituţional ori, dimpotrivă, instanţa supremă din sistemul organelor judecătoreşti – o Curte Supremă de Justiţie. Denumirea de „Curte Supremă" nu poate fi însă întrebuinţată, în acest caz, ca sinonim la aceea de „Curte Constituţională"[4].

Procedând, aşadar, la identificarea trăsăturilor justiţiei constituţionale, noi cercetătorii avem în vedere numai acea formă de control al constituţionalităţii – ca una dintre componentele justiţiei constituţionale şi poate cea mai importantă – care se integrează „modelului curţilor constituţionale". De exemplu, în Austria, Italia, Germania, Franţa, Spania, România, Ungaria, Polonia etc.

În sistemele juridice care cunosc o dualitate sau o pluralitate de ordini jurisdicţionale, nu există, cu adevărat, o „Curte Supremă", ci numai acolo unde, precum în SUA, ordinea jurisdicţională este unică. De exemplu, în SUA, Canada, Japonia[27].

În urma celor expuse, îndrăznim să evidenţiem un şir de trăsături ale justiţiei constituţionale. Astfel, justiţia constituţională este încredinţată unei Curţi sau unui Tribunal Constituţional, independent, cum accentua Kelsen, de toate celelalte autorităţi etatice. Condiţia acestei independenţe este existenţa unui „statut constituţional" al organului care înfăptuieşte justiţia constituţională, definind organizarea, funcţiile şi atribuţiile acestuia. Mai derivă de aici condiţia cu privire la înscrierea dispoziţiilor cu privire la justiţia constituţională în însăşi constituţia statului.

Puţine sunt excepţiile sub aspectul denumirii organului care înfăptuieşte justiţia constituţională (Curte de Arbitraj în Belgia, Consiliu Constituţional în Franţa). Bunăoară, în Republica Moldova, organizarea, funcţionarea şi atribuţiile Curţii Constituţionale fac obiectul unui titlu distinct.

Ca o argumentare a acestei trăsături se invocă următoarele consecinţe: autonomia statutară administrativă şi financiară; independenţa judecătorilor şi inamovibilitatea lor; stabilirea unui regim disciplinar propriu pentru judecătorii aparţinând organului de justiţie constituţională; verificarea propriei competenţe prin decizii definitive şi obligatorii; preeminenţa deciziilor justiţiei constituţionale faţă de orice alte decizii jurisdicţionale; incompatibilitatea judecătorului constituţional cu orice altă funcţie publică sau privată.

Justiţia constituţională este o justiţie exclusivă şi concentrată, ea având monopolul contenciosului constituţional. Altfel spus, instanţelor de drept comun nu li se pot recunoaşte prerogative în domeniul contenciosului constituţional şi, cu atât mai mult, ele nici nu şi le pot aroga.

Curtea Constituţională din Republica Moldova are un buget propriu, aprobat cu votul majorităţii judecătorilor Curţii, care face parte integrantă din bugetul de stat conform Legii cu privire la Curtea Constituţională nr.317-XIII din 13.12.94.

„Curtea Constituţională este singura în drept să hotărască asupra competenţei sale, potrivit art.134 alin. (2) din Constituţie"; „competenţa Curţii Constituţionale nu poate fi contestată de nici o autoritate publică" (art. 4 alin.(2) din Legea nr. 317-XIII/13.12.94).

Hotărârile Curţii Constituţionale sunt obligatorii, definitive şi nu pot fi atacate – precizează art. 140 alin. (2) din Constituţie.

Prin urmare, **trăsăturile fundamentale ale justiţiei constituționale** sunt:

1. Justiţia constituţională nu este numai o formă specială de jurisdicţie, dar şi un organ constituţional, având ca misiune menţinerea echilibrului constituţional.

2. Judecătorii aparţinând justiţiei constituţionale sunt desemnaţi de către autorităţile politice, din rândul unor persoane care nu au calitatea de magistraţi şi pe baza altor criterii decât cele urmate la recrutarea, numirea şi promovarea magistraţilor de carieră.

3. Consecinţele specifice: libertatea de alegere între cei care pot dobândi calitatea de judecător constituţional; apropierea sistemului european de *Civil Law* de cel american de *Common Law*; acest tip de desemnare consolidează legitimitatea judecătorului constituţional.

4. Justiţia constituţională este o veritabilă jurisdicţie. Două precizări sunt însă necesare: Ea este o jurisdicţie specială, comportând particularităţi faţă de celelalte forme de jurisdicţie. Nu toate atribuţiile ce aparţin judecătorului constituţional se realizează în cadrul unor proceduri jurisdicţionale.

5. Justiţia constituţională se află situată în afara aparatului jurisdicţional alcătuit de organele de jurisdicţie comune, obişnuite. Aşa fiind, ea este deci o „putere independentă", o putere care nu se află în vârful unui edificiu jurisdicţional. Aceasta este diferenţa fundamentală dintre o Curte Supremă şi o Curte Constituţională – prima, cum sugerează şi denumirea ei, în mod necesar, este plasată la vârful unei piramide jurisdicţionale. Totuşi, între Curtea Constituţională şi Curtea Supremă sau celelalte instanţe, de regulă, există unele legături. Aşadar, deşi organic cele două forme de jurisdicţie sunt total independente, funcţional ele interferează.

6. Justiţia constituţională este o formă de jurisdicţie cu reguli procedurale proprii. Prin natura „litigiului constituţional" şi a autorităţilor chemate să-l rezolve, procedura justiţiei constituţionale are, în mod necesar, unele particularităţi[8].

În **concluzie finală**, se poate afirma cu certitudine faptul că relaţiile de drept, actele curţilor constituţionale au supremaţie faţă de actele organelor legislative şi executive, deoarece curţile constituţionale pot declara actele parlamentului, ale guvernului ca fiind contrare Constituţiei, prin urmare lipsite de forţă juridică. Se subînţelege că aspectele referitoare la competenţă, procedură, organizare, precum şi alte probleme ale activităţii curţilor constituţionale sunt specifice fiecărei ţări. Totuşi, principiile fundamentale ale activităţii curţilor constituţionale sunt aceleaşi. Printre acestea se numără şi principiul supremaţiei Constituţiei, asigurarea drepturilor şi libertăţilor omului şi cetăţeanului. Principiul arătat este caracteristic şi pentru activitatea Curţii Constituţionale a Republicii Moldova ce se conduce după valorile juridice ca:

supremaţia dreptului, prioritatea drepturilor omului şi cetăţeanului faţă de societate şi de stat, recunoaşterea principiilor şi a normelor de drept internaţional unanim acceptate.

Note:

[1] Călinoiu Constanța, Victor Duculescu, *Drept parlamentar,* Lumina Lex, București, 2006, p.250

[2] Codul jurisdicției constituționale nr.502 din 16.06.1995, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.53-54 din 28.09.1995, art.134 alin.(1).

[3] *Constituţia Republicii Moldova,* adoptată la 29.07.1994, în vigoare de la 27.08.1994, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1, art.134, alin.(1).

[4] Deleanu Ion, *Drept constituţional şi instituţii politice: Tratat*, vol.I, Europa Nova, Bucureşti, 1996, p.280, 282.

[5] Diculescu V., *Protecţia juridică a drepturilor omului*, Lumina Lex, Bucureşti, 1994, p.153.

[6] Duhamel O., Meny Y., *Dictionnaire constitutionnel*, PUF, Paris, 1992, p.256.

[7] Eisenmann Ch., *La justice constitutionnelle de la Haute Cour Constitutionnelle d'Autriche,* Paris, 1928; PUAM et Economica, 1986, p.154.

[8] Favoreu L., *Les Cours Constitutionnelles,* Paris, 1992, p.23.

[9] Glasson E., Tissier A., Morel R., *Traité thêorique et pratique d'organisation judiciaire, de compétence et de procédure civil,* 3-éme édition, т. I, 1925, p.19.

[10] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la stabilirea gradelor de complexitate unice naționale a cauzelor judiciare civile, penale și contravenționale nr.149/11 din 29.03.2011. *Sursa*: http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[11] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la proiectul de Reguli de conduită a justițiabililor și a altor persoane în instanța judecătorească nr.136/6 din 30 aprilie 2009. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[12] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la organizarea activității Colegiului de evaluare a performanțelor judecătorilor nr.59/3 din 22.01.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[13] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la organizarea activității Colegiului pentru selecția și cariera judecătorilor nr.60/3 din 22.01.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[14] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la organizarea, competența și modul de funcționare a inspecției judiciare nr.89/4 din 29.01.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[15] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la modul de constituire a completelor de judecată și schimbarea membrilor acestora nr.111/5 din 05.02.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[16] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la criteriile, indicatorii și procedura de evaluare a performanțelor judecătorilor nr.212/8 din 05.03.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[17] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la volumul, metodele, temeiurile și procedura de verificare a activității organizatorice a instanțelor judecătorești la înfăptuirea justiției nr.239/9 din 12.03.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[18] Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii privind Regulamentul cu privire la înregistrarea audio digitală a ședințelor de judecată nr.338/13 din 12.04.2013. *Sursa:* http://csm.md/index.php?option=com_content&view=article&id=71&Itemid=92&lang=ro (vizitat 18.01.2014).

[19] Legea cu privire la Curtea Constituțională nr.317 din 13.12.1994, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.8 din 07.02.1995.

[20] Legea privind organizarea judecătorească nr.514 din 06.07.1995, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.15-17 din 22.01.2013, art.62.

[21] Legea cu privire la statutul judecătorului nr.544 din 20.07.1995, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.15-17 din 22.01.2013, art.63.

[22] Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii nr.947 din 19.07.1996, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.15-17 din 22.01.2013, art.65.

[23] Legea cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr.789 din 26.03.1996, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.15-17 din 22.01.2013, art.64.

[24] Legea privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor nr.154 din 05.07.2012, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.190-192 din 14.09.2012. art.636.

[25] Legea cu privire la colegiul disciplinar și la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr.950 din 19.07.1996, în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.182-185 din 19.08.2003, art.751.

[26] Kelsen H., *La garantie juridictionnelle de la Constitution,* în *Revue de droit publique*, 1928, p.197.

[27] Llorente Rubio F., *A comparative survey,* în *Lawin in the making*, Pizzorusso, New York, Springer Verlag, 1988, p.271.

[28] Muraru Ioan, *Drept constituțional și instituții politice,* Actami, București, 1998, p.457.

[29] Muraru Ioan, Constantinescu Mihai. *Studii constituționale*, Actami, București, 1995, p.184, 188.

[30] Purdă Nicolae, Nicoleta Diaconu, *Protecția juridică a drepturilor omului,* Universul juridic, București, 2011, p.383.